

ԳԱԻԱՌԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Քանակայական ժողովներ Ախալքալաֆում և «զլխա-
զինը» վերացնելու հարցը

Այս անցեալ ամառ Ախալքալաֆում առաջին անգամ գա-
ւառի բոլոր հայ քահանաների ժողովներ կայացան, որոնց զը-
խաւոր նպատակը գիւղերում մինչեւ հիմա գոյութիւն ունեցող
«զլխազինը» վերացնելն էր։ Աւելորդ չենք համարում այդ առ-
թիւ «Մուրճի» ընթերցողներին համառօտ կերպով ծանօթացնե-
լու այդ հարցի էութեան հետ։

Մեր մի քանի գաւառներում հայ ազգաբնակչութեան մէջ
գոյութիւն ունեցող վատ և վնասակար սովորութիւններից վատ-
թարագոյնը «հան-դիմաւի», «բաշլըզ» կամ «զլխազին» անուանե-
րով յայտնի տղեղ, անպատուարներ և վերին տատիճանի վնասա-
կար սովորութիւնն է։

Նա տղեղ և անպատուարներ է, որովհետեւ այդ սովորու-
թեան շնորհիւ ազատ-բանական արարածին, աղջկան կամ այրի
կնոջը, անշունչ առարկայի կամ անասունի նման՝ փողով ծա-
խում կամ առնում են՝ ամենազգուշի սակարկութիւն անելով։
Քիչ չէ պատահում մեր գիւղացուց լսել, թէ գնացել էր այս
ինչ գիւղը՝ իր մանչի կամ եղբորը համար աղջիկ առնելու,
նրանք, զիցուք, 60 աւուրի պահանջեցին, իսկ ինքը 50 առա-
ջարկեց, այդպիսով «ուրմիչ» չեկան, և գործը մնաց...

Այդ սովորութիւնը խիստ վնասակար է բարոյական և արն-
տեսական տեսակէտից, թէ ընտանիքի և թէ հասարակութեան
համար։ Նրա շնորհիւ մեր գիւղերում աղջիկները նշանուտ են
մեծ մասամբ իրանց կամքի հակառակ, լոկ ծնողների ցանկու-
թեան համաձայն, իսկ ծնողները այդ հարցում առաջնորդում
են միայն տնտեսական շարժառիթներով, ցանկանում են նրանց,
որոնք աւելի շատ փող են առաջարկում, փոյթ չէ, եթէ այդ
աւելի փող վճարողը հազար ու մի ֆիզիկական կամ բարոյական

արատներ ունենալ, Դրանից առաջ են գալիս ցաւալի երեւոյթներ—ակամայ նշանուած աղջկայ առեանդումը կամ փախչիլը իր ուզած երիտասարդի հետ, պսակուելուց յետոյ անհաւատարիմ ամուսնական կեանքը, անպսակ կենսակցութիւնները սովորական երեւոյթներ են դարձել մեր գիւղերում:

Բացի դրանից՝ տեղի է ունենում ընտանեկան բարբերի անկում և ուրիշ տեսակէտից: Պարտքով-պատուհասով աղջկայ տիրոջը շատ փող վճարած և այդ պատճառով զգալի չափով աղքատացած ընտանիքը շատ սառն է վերաբերում իր թանկ նստած հարսին: օրինակ, ճրագ չէ վառում՝ շատ ծանր խօսքերով ակնարկելով, թէ չափազանց թանկ նստած հարսը ինքը լոյս կը տայ... Կամ եթէ, դիցուք, գոմէշը ծախել և ստացած փողով հարս են բերել (իմա գնել) տեղի-անտեղի տան միւս անդամները ակնարկում են, թէ գոմէշի տեղ հարսին պիտի լծեն և այլն: Այդ պատճառով տեղի են ունենում ընտանեկան պառակտումներ և անհամաձայնութիւններ: Ի հարկէ, հասարակական բարոյականութիւնն էլ շատ է տուժում այդ սովորութիւնից:

Բայց անհամեմատ աւելի աղէտալի է նիւթական վնասը:

Մեր անհաշիւ գիւղացիները իրանց անչափահաս որդիներին ամուսնայնելով պարտքի տակ են ընկնում՝ թէ «գլխագինը» վճարելու և թէ անմիտ ու շռայլ ծախսերը ծածկելու համար: Ապա պարտքը բազմապատկւում և անվերջ շղթայով գերում ու կաշկանդում է մեր նորապսակներին իրանց ապագայ սերունդներով: Կարելի է ասել, որ մեր գաւառներում տիրող վաշխառութեան պատճառներից մէկն էլ «գլխագինն» է:

Այդքան վայրենի և վնասակար սովորութեան և նրա դառն հետեւանքների վրայ ուշադրութիւն են դարձրել մեր ժողովրդի ամուսնական գործերը տնօրինող հոգեւորականներից ոմանք *):

Սակայն այն ժամանակներում՝ չարիքը արմատախիլ անելու համար՝ հողը պատրաստ և հարցը արծարծուած ու հասունացած չէ եղել ընդհանրապէս. այդ պատճառով էլ այդ բարի ցանկութիւնները մնացել են լոկ իբրեւ ցանկութիւն: Հիմա հանգամանքները փոխուել են. հարցը հասունացել է, և տնտեսապէս քայքայուած գիւղական ազգաբնակչութիւնը տրամադրութիւն է ցոյց տալիս թողնելու այդ վայրենի սովորութիւնը:

*) Ռեռ Ներսէս Վ և նրա ժամանակակից Վարապետ եպիսկոպոսը, Վարնոյ գաղթականների առաջնորդը, ուշադրութիւն են դարձրել այդ շարքի վրայ. վերջինիս յորդորներով ախալցխացիք շատ շռայլութիւնների են վերջ տուել: Սպա 1875 թուին Գէորգ IV-ն է մի կոնդակով ուղեցել սահմանափակել գլխագինը և ուրիշ շռայլ ծախսեր:

միայն թէ մի ընդհանուր կարգադրութիւն կամ կանոններ չեն:

1897 թուի սկզբին Ախալքալաքի գաւառի հայ-կաթոլիկ 11 գիւղերի քահանաները և աշխարհական ներկայացուցիչները՝ ժողով կազմելով Աուլզումա գիւղում՝ վճանցին առանձնափակել, չափաւորել զլիապինն ու հարսանիքի շաշլ ծախսերը և համապատ կանոններ մշակեցին այդ առիթով: Ապա վերջերս կարգախ գիւղի քահանաներն էին նախ նպատակով կանոններ մշակել: Բայց գործը ընդհանուր և խիստ լուրջ լինելով՝ հարկաւոր էր մի ընդհանուր և աւելի հեղինակաւոր ու բարձր հոգեւոր իշխանութիւնից հաստատուած կանոնադրութիւն:

Անս այդ նպատակով Ախալքալաքի գաւառի գործակալ Լեւոն վարդապետը իր վիճակի բոլոր քահանաներին առաջին անգամ ժողովների հրաւիրեց:

Առաջին ժողովին, որ կայացաւ յունիսի 14-ն, ներկայ էին 43 քահանայ, որոնցից միայն 2-ը քաղաքից:

Ժողովը նպատակաւորաբար համարեց մի յանձնաժողով ընտրել գործակալ վարդապետի նախադասութեամբ, որ հանգիմաստ և առհասարակ գիւղական նշանադրութեան ու հարսանիքի վերաբերեալ այլ տղեղ սովորութիւններն ու շաշլ ծախսերը արմատախիլ անելու և չափաւորելու համար՝ մանրամասն ծրագիր և պարտադիր կանոններ կազմէ և ներկայացնէ քահանայական հետեւեալ ժողովին: Յանձնաժողովի անդամներ ընտրուեցին երեք քահանաներ և երկու ուսուցիչ աշխարհականներից: Նաեւ վճռուեց, որ մինչև այդ օրը քահանաները իրանց ժողովրդի մէջ արծարծեն «զլիապին» տղեղ սովորութիւնը վերջացնելու հարցը, ժողովրդի համաձայնութիւնը և պատրաստակամութիւնը արտայայտող համալծիոններ առնեն և այլն:

Մինչև երկրորդ ժողովը գիւղերից չարունակ նորանոր գրաւոր առաջարկութիւններ և համալծիոններ էին ստացուած հանգիմասին՝ վերջացնելու առիթով: Ընտրուած յանձնաժողովն էլ բոլոր գրաւոր նիւթերն ու դիտողութիւնները և տեղական պայմանները աչքի առաջ ունենալով՝ մշակեց մանրամասն ծրագիր և կանոններ:

Երկրորդ ժողովը կայացաւ Թարգմանչաց տօնին, յուլիսի 4-ն: Այդ ժողովում կարդացուեց Գէորգ կաթողիկոսի 1875 թուին տուած կոնդակը, ապա յանձնաժողովի մշակած կանոնների նախագիծը, որը թեթեւ փոփոխութիւնների ենթարկուելուց յետոյ ընդունուեց բոլոր ժողովականների կողմից:

Այդ նախագիծը յետոյ առանձին պատգամաւորութեան միջոցով էջմիածնում ներկայացուել է վեհ. կաթողիկոսին, որը

հաւանութիւն տալով կանոնադրութեանը՝ առաջարկել է գործադրել առայժմ իբրեւ փորձ: Յետոյ, եթէ հարկաւոր լինի, գործընական անհրաժեշտ փոփոխութիւնների ենթարկելով՝ պարտադիր կը դարձնուի: Բացի այդ, կաթողիկոսը՝ Ախալքալաքի և Ախալքալաքի վիճակների հայ ժողովրդի անունով վերջերս տուած մի կոնդակում, ի միջի այլոց, յորդորում է գիւղական ազգաբնակիւթիւնը թողնել աւելորդ, անմիտ և չույլ ծախսերու Այդ կոնդակը Ախալքալաքի առաջնորդական փոխանորդ Բարգէն վարդապետը սեպտեմբերի 29-ն կարդաց Ախալքալաքի եկեղեցում, որից յետոյ քարոզ խօսեց՝ մատնանիչ անելով գիւղացիների անտեսական ծանր դրութեանը վրայ և այդ դրութիւնը բարւոքելու նշանակութիւն և միջոցների մասին: Ապա փոխանորդը՝ հետն առած այստեղի զործակալ վարդապետին՝ զնայ գաւառի գիւղերը չըջելու, եկեղեցիներում կաթողիկոսի կոնդակը կարդալու և քարոզներով յորդորելու ժողովրդին, որ «գլխազինը» և այլ վնասակար սովորութիւնները թողնեն:

Ի հարկէ, դժուար է դարաւոր սովորութիւնը միանգամից արմատախիլ անել, բայց եթէ այսպէս շարունակուի և գիւղական քահանաները անկեղծօրէն կուռեն այդ չարիքի դէմ, մի քանի տարուց յետոյ՝ հազար տեսակ չարիքների պատճառ դարձող «գլխազինը» ընդմիշտ աւանդութիւնների շարքը կ'անցնէ:

Յանկալի է, որ քահանայական ժողովները երբեմն պարբերաբար կրկնուեն զանազան գործնական հարցերի առիթով: Ժողովները մեծ կրթական նշանակութիւն կուեննան հէնց իրանց քահանաների համար, մանաւանդ՝ երիտասարդ քահանաների:

ՍԱԼԼԻԻՄԵԱՆ